

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Eusebiu Tu Pamphilu Ekklēsiastikē Istorია

Eusebius <Caesariensis>

Mogvntiae, 1672

VI. De fato; & quòd falsa sunt quae de eo dicuntur; idque ostenditur tum ex legibus humanis, tum ex rebus creatis quae non temere, sed ordine moventur; hoc facto declarantes creatoris praeceptum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14478

animalia perinde crevere, cum in uno quoque genere propria quaedam vis ac virtus a natura insita deprehenderetur. In mansuetis quidem mite ingenium & obsequens homini : in feris vero robur ac velocitas, & naturalis quaedam providentia qua se ex periculis eripiant. Ac mansuetorum quidem animalium omnium curam ac tutelam Deus hominibus attribuit : adversus feras veluti certamen quoddam instituit. Posthac avium genus formavit; numero quidem copiosum, natura vero ac specie multiplex; insigni colorum varietate, & naturali quadam musica scientia praeditum. Cetera item quae totius mundi ambitu continentur, cum pulcherrime distinctisset, cunctisque fatalem vitae terminum definiisset, universi fabricam omnibus ornamentis decoratam absolvit.

CAPUT VI.

De fato; & quod falsa sunt, qua de eo dicuntur: id est, ostenditur tum ex legibus humanis, tum ex rebus creatis, quae non temere sed ordine moventur; hoc factio declarante Creatoris praecipuum.

Verum plerique homines minus prudentes, hujus rerum omnium distinctionis atque ornatus causam naturae tribuunt: alii fato vel fortuito casui assignant; hujusmodi rerum potestatem fato adscribentes. Neque intelligunt, se cum fatum nominant, nomen quidem proferre; sed nullum actum nullamque substantiam designare. Quid enim ipsum per se fatum esse possit, cum natura omnia procreaverit? aut quid censebimus esse naturam, si lex fati violari non potest? Sed & ex eo quod fatalis lex esse dicitur: cum omnis lex opus sit alicujus legislatoris, satis apparet fatum ipsum, si quidem lex est, Dei opus atque inventum esse. Cuncta igitur Deo subjecta sunt; nec quicquam est ejus potentiae expers. Ceterum fatum, Dei voluntatem esse ac censei, minime improbamus. Sed quonam modo justitia, temperantia, & reliquae virtutes fato existunt? Undenam vero contraria iisdem vitia, iniustitia scilicet atque intemperantia? Nam malitia quidem ex voluntate nascitur: virtus vero nihil aliud est quam recta actio ad mores spectans? Quae autem ex bono animi proposito recte, vel quae secus fiunt, si alium atque alium exitum fortuantur prout fato aut fortunae vitum

ήπιον και ή τήν αλόγων ζώων γενεά. εφ' εκάστη γενέσει, εξαιρετέα τινος φυσικής δυνάμεως εύρισκομένης ήμέρων ζώων, τό πρῶτον ή οπιπαιδες ανθρώπων. αγγίων δ'ε, βίωμη ή τυχότης και τής εν τών κινδύνων σωτηρίας φυσική της πρόνοια και πάντων μὲν ήμέρων, κηδεμονίαν τινά τοίς ανθρώποις επέταξε. πρὸς δ'ε ταύτην αμίλλαν τινά νομοθετήσας, κηδεμονίαν τῶν πετεινών γενεάν σμυθέσασα, πῶς τήν μὲν αείθμη. φύσει δ'ε κ' εθνεσι διάφορα ενπεσπῆ μὲν χρωμάτων ποικιλία. μυστικῶς τ' αρμονίας εμφύτε μετοχον' αλλά τε πάντοσα κόσμος ἀειλάδων σπυέχει, διδουκωνσπῆ μῦθος, κ' τέτοις πάσιν εἰμαρμένην εβίβησεν. μόν όρίσας, τήν τελειοτάτην τών όλων συμπλήρωσιν κατεκόσμησεν.

Κεφ. 5.

Περὶ τῆς εἰμαρμένης, ὅτι φυσικῶς ὁ θεὸς αὐτῆς λόγῳ δύνανται εν τε τ' ἀφ' ἑαυτοῦ ἀνδροποι νόμων κ' τ' κ' πῶς κτίσιν' εἰπωσάτως, ἀλλά κατὰ τὰς εν κινήταις, τῆς δημιουργησῆς τῶν ὄντων τῆς τάξεως ὅπως ἐκπύρρα.

Οἱ δὲ πλείοσι τῶν ἀνθρώπων ἀφροσύνησιν ὅτις τῶν πάντων διακοσμώσας τῆν φύσιν αἰτιῶνται. οἱ δ'ε τινὲς αὐτῶν τῆν εἰμαρμένην, ἢ τὸ αὐτόματον. τῆν τέτων ὀξείων τῆν εἰμαρμένην λογιζόμενοι. εδ'ε σιωπῶσιν ὅτι τῆν εἰμαρμένην πρῶταγορεύουσιν, ὀνομα μὲν φθεγζόμενοι, πρῶτον δ'ε ἐδεμίαν, εδ' ὑπὸ τῆν εἰμαρμένην τινά δηλουῶτες εἰσιν. τίς γ' εἰς αὐτῆ κατ' ἑαυτὴν ἢ εἰμαρμένη; τ' φύσιν εἰμαρμένησας τὰ πάντα ἢ τί ἀν' ἢ φύσιν νομῶσας. εἴπερ ὁ τῆς εἰμαρμένης θεσμός ἀπαράδεικτος ὑπάρχει. ἀλλά και τὸ λέγειν εἰμαρμένην τῆν θεσμον εἶναι, δηλοῖ ὅτι θεσμός πᾶς ἔργου εἶναι θεσμοθετήσας. εἰσίνω ἢ εἰμαρμένην εἴπερ εἶσι θεσμός, θεσ εἰς εὐρεμα εἴη παντ' ἀρετῆσιν πολετακλα τῶ θεῶ, και εδ' ἐν ἀμοιρον τῆς σπυένε δυνάμεως, κ' τῆν γ' εἰμαρμένην θεσ εἶναι και νομίζεσθ' ἀφαιρέσιν, ἄπο δε χρομῆσιν ἀλλά πῶς ἢ δικαιοσύνη κ' ἢ σωφροσύνη κ' ἢ λοιπαί ἀρεταί καθ' εἰμαρμένην; πῶσιν δ'ε ἀρεταῖς ἐναντία, ἢ τε ἀδικία κ' ἢ ἀκολασία. εἰτε γ' πονηρία εν φύσεισιν ἀλλ' εχ' εἰμαρμένησιν ἢ τε ἀρετῆ, ἢ θους κ' τρέπων εἶσι κατ' ὅσων τῶν τῶ δ'ε τῆς ἀγαθῆς και ὀρθῆς ἀφαιρέσας τῶν πᾶσιν, ἢ αὐτὸ πάλιν κατ' ὅσων τῶν

λοτε άλλως απόβαινοντα, ἢ καὶ τύχην, ἢ καὶ εἰ-
 μαρμένην, πάντα τὸ δίκαιον [έχοντα] καὶ τὸ
 κατ' ἀξίαν ἀπονεμόμενον ἐκάσω, πῶς κατ'
 εἰμαρμένην νόμοι δὲ ἐκ προτροπαὶ ἔπι ἀρε-
 τῆν, καὶ ἀποτροπαὶ ἀπό τῶν μὴ δεόντων. καὶ
 ἔπανοι καὶ ψόγοι, τιμωρία τε καὶ πάνθ' ὅσα
 σάρακαλεῖ μὲν ἔπι ἀρετῶν, ἀγάγει δὲ ἀπὸ
 πονηρίας, πῶς ἐκ ἐκ δικαιοσύνης, ἢ τις ἐστὶν
 ἰδίᾳ Θεῷ περνομένη, ἀλλ' ἐκ τύχης ἢ τῶ
 αὐτομάτε συστήναι λέγεται· διὰ γὰρ τὸν ποιόν
 τῶν ἀνθρώπων βίον, καὶ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπαν-
 τᾶ' λοιμὸν ἔσθ' ὅτε καὶ εὐφροσύνης, ἀφορίας τε
 καὶ εὐφορίας ἐπακολουθούτων, φανερώς τε
 ἐδιαρρήδην μονοεχὶ φωνῶν ἀφίστηντων, ὅτι
 πάντα τὰ τοιαῦτα τοῖς ἡμετέροις βίοις ἐ-
 φήροσται, ἢ γάρτοι εὐσία, χαίρει μὲν εὐδοκί-
 ας. ἀποστέφεται δὲ πᾶσαν δυσσέβειαν· καὶ
 τὸ μέγιστον φρόνημα δεξιούται. μισοῖ δὲ τὸ λ-
 μαρ, καὶ τὴν ὑπερτὸ ζῶν ἐπηρμένην ἀλαζο-
 νεϊάν· ὡν εἰ καὶ τὰ μάλιθα σαφείς καὶ πρὸ
 ἑσθάλμῳ κειμήρια εἰσὶν αἱ ἀποδείξεις, τινι-
 καὶ τὰ [τοσαύτως] φανερώτερον ἐκλάμπουσιν,
 ὅσα κίς ἀνσωμαγεύσαντες εἰς ἑαυτοὺς καὶ οἰοῦν-
 ται σφίλαντες τὸν νοῦν, τὴν αἰτίαν αὐτῶν παρ'
 ἑαυτοῖς λογιζόμεθα. διὸ χεῖλαι φημι ζῶν
 μετρίως τε καὶ περσοῦς, μὴ ὑπερτὸν φύσιν
 τὸ φρόνημα ἐγείροντας· καὶ ἐννοίας λαμβά-
 νουσι, αἰεὶ παρῆναι ἡμῖν ἴσον ἐπόπτην τῆν προ-
 σομῶν Θεοῦ. ἐτι δὲ καὶ ἔτω βασιανίσον εἰ τὸ
 λεγόμενον ἀληθές ἐστιν. ὡς εἰ ἢ πάντων πρᾶγ-
 ματῶν διάταξις ἐκ τύχης καὶ τῶ αὐτομάτε
 συνέσει, ἄρ' οὐ καὶ τὰ βροτῶν, καὶ τὰ ἀσρα,
 γῆ τε καὶ θάλασσα, καὶ πῦρ καὶ ἀνεμοί, ὑδωρ
 τε καὶ ἀήρ, καὶ ἢ τῆν καιρῶν ἀλλαγῆν, θε-
 ρεῖς τε καὶ χειμῶν ὄψεις, ταῦτα πάντα ἀ-
 λογίως καὶ ὡς ἔτυχε συμβέβηκεν αἰ μάλλον
 ἢ δημιουργηθῆναι, πείθεσθαι χεῖν. τὸν νοῦν
 γὰρ ἐκέχοντες φασὶ τινές, τὰ πλείστα τῆν τοῖς
 τῶν διὰ τῶν ἑαυτῶν χεῖσαν τοὺς ἀνθρώπους
 ἔπινοηκέναι· ἀφθόνης γὰρ τῆς φύσεως πάν-
 τα χεῖματα χορηγῶσι, ἐς ὃ περὶ τῶν ἔπι γεί-
 νων καὶ φθαρτῶν, τὴν δόξαν ταυτην λόγου ἰνὸς
 μετεληφέναι· ἄρ' οὐ καὶ τὰ ἀθάνατα καὶ τὰ
 ἀαλλοίωτα, τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ἐνεήματα·
 τῶν γὰρ καὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων ὅσα
 τῆς ἡμετέρας αἰσθήσεως κεχῶρεται, νῶ
 δὲ μόνῳ καταληπτὰ τυγχάνει ὄντα, ἐκ

A est; jus omne, & suum cuique tribue-
 re; quomodo ex fato erit? Iam verò
 leges orationes ad virtutem hortantes
 & a vitiis deterrentes; laus item ac vi-
 tuperatio; supplicia quoque & cuncta
 quibus homines ab improbitate revo-
 cantur & ad virtutē incitantur, quomo-
 do ex fortuna ac temerario casu, ac non
 poti⁹ ex iustitia quæ Dei providētis pro-
 pria est, proficiunt dicantur? Etenim il-
 le hominibus ea tribuit, quæ merentur
 propter hanc aut illam vivendi ratio-
 nem: ingruente interdum pestilentia,
 B seditione, sterilitate; interdū ubertate
 frugum succedente; cunctisque his
 rebus tantum-non edita voce disertè
 significantibus, huiusmodi omnia no-
 stræ vivendi rationi aptissimè conve-
 nire. Quippe divina substantia homi-
 num quidem improbitate delectatur;
 omnem verò averfatur impietatem.
 Et sicut animum de se modice sentien-
 tem amplectitur; ita audaciam & arro-
 gantiam altius quam animali convenit
 sese efferentem, odio habet. Quarum
 rerum probationes, licet admodum
 perspicuæ sint & ante oculos positæ;
 tunc tamen manifestius elucet, quo-
 ties in nosmetipsos descendentes, men-
 te in se collecta & quasi congregata, cau-
 sam eorum expendimus. Quocirca
 vitam modestè ac placidè instituire de-
 bemus, nec supra naturæ nostræ condi-
 tionem animum attollere: verum id
 reputare, adesse semper nobis omnium
 actuum inspectorem Deum. Verum
 alia quoque ratione expendamus, utrum
 omnium rerum ordinatio ac dis-
 positio, fortuito ac temerario casu con-
 stituisse recte dicatur. Num igitur si-
 dera ac caelestia corpora; terram quo-
 que & aquam & ignem & aerem; ven-
 tos ac temporum vicissitudinem; æsta-
 tis atque hiemis tempestivos recursus,
 C num, inquam, hæc omnia temere ac
 fortuito contigisse potius, quam crea-
 ta fuisse credendum est. Quidam
 certè penitus mente capti, pleraque ho-
 rum ab hominibus ad suum usum exco-
 gitata esse dicunt. Certè eum natura
 plurimas opes copiosè suppeditet, con-
 cedamus si placet in rebus terrenis &
 corruptioni obnoxiiis, hanc sententiam
 ratione non carete. Quid res immor-
 tales atque immutabiles, sunt-ne homi-
 num inventa? Istorum enim & aliorum
 ejusmodi omnium, quæ a nostris sen-
 sibus semota solâ intelligentiâ compre-
 hendi possunt, non homo animal ma-
 Cccc ij

teria concretum ; sed intelligibilis & a-
 terna Dei substantia procreatrix est.
 Quin- etiam ordinationis illius ratio,
 opus est providentiæ : quoddies Solis
 radiis illustratus resplendet , & eodem
 occidente succedit nox : cumque suc-
 cesserit, non prorsus obscura relinquitur,
 ob astrorum chorom. Jam quid di-
 cemus de Luna; quæ cum à Sole pluri-
 mum recesserit, ex adverso ipsi opposi-
 ta, pleno orbe completur : minuitur
 verò, quoties propius ei conjungitur.
 An non hæc intelligentiam Dei toler-
 tiamque declarant ? Adhæc Solis op-
 portunus calor qui maturitatem fructi-
 bus confert; ventorum flatus qui ad an-
 ni temperiem plurimum valent; im-
 brium refrigeratio, & admirabilis con-
 centus quo hæc omnia certâ lege ac ra-
 tione gubernantur : denique ordo ille
 perpetuus planetarum, statis tempori-
 bus ad eundem locum recurrentium,
 nunquid-non manifestè testantur jus-
 tionem Dei, & perfectum obsequium
 astrorum, legi divinæ obtemperanti-
 um. Præterea montium supercilia, &
 vallium concavi recessus, & camporum
 latè patentium æquabilis planities, u-
 trum absque Dei providentia existere
 videntur? Quarum rerum non aspectus
 modo pergratus est, sed etiam usus lon-
 ge jucundissimus. Jam aquarum ac
 terræ spatia atque discidia, partim ad a-
 griculturam idonea; partim ad ea qui-
 bus caremus ex peregrinis regionibus
 subvehenda, nonne accuratam & ex-
 actam divini Numinis providentiam a-
 pertissime demonstrant? Montes enim
 aquam in se continent: quam ubi sub-
 jecta planities excepit, ejusque irriga-
 tione agros abundè recreavit, id quod
 residuum est, effundit in mare : mare
 verò transmittit Oceano. Et audemus
 adhuc nihilominus affirmare, hæc om-
 nia casu ac temerè fieri; cum tamen
 nullomodo designemus, qua specie aut
 forma præditus sit casus; res quæ nec in-
 telligentia nec sensu subsistit, sed solum
 est inanis sonus nominis sine re, auribus
 nostris circumstrepens.

CAPUT VII.

*Quod in rebus quas intelligentia assequi non pos-
 sumus, creatoris sapientiam predicare debe-
 mus; nec casum, nisi aliam præter Deum causam
 existimare.*

Est enim revera casus, vox ficta ab
 hominib⁹ nulla ratione ac pruden-

A ἐνυλθ ζῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ νοητὴ καὶ αἰ-
 νιθ ἔσθια Θεῶ, γενήτεια ἐστὶν ἀλλὰ μὴ
 ὁ λόγθ τῆς διατάξεως, ἔργον ἁερνοίας. τῆ
 ἡμέραν ἐπλάμπειν καὶ αὐτὰ ζῶντων
 τῆ ἡλίου. τὸ τῶ νύκτα διαδέχεται δὴ αὐτῶ
 αὐτῆ. καὶ διαδέξαμην, μὴ ἀμοιρον ὄλας αὐ-
 ἡ καὶ ἀλάπειας δια τῶ τῆ ἄστρον χρονο-
 τί θ' ἀνείποι τις ἄε τ' σελίως. πῆρεμῶν
 μὲν ἐκ τῆς κατασκευῆς πρὸς τὸν ἡλίου δι-
 σάσεως, λεπτιωμένης ἢ δια τῶ ἔκτε σῶ-
 γως πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαν. ταῦτ' ἐχίλον γὰρ
 διαδέτοι καὶ ἀγχινοίαν Θεῶ δηλοῖ θ' ἔ-
B τῆ δειον τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος τοὺς καρποὺς πε-
 πανέσης. ἀνέμων δ' ἐπνεύμα εὐετησίας πρὸς
 πρὸς κδυάζοντα, ὁμῶρον τε πρὸς ἀλλήλων
 τὴν τῆτων ἀεμονίαν ἀπάντων, καὶ τῶ ἔκτε
 γως τε καὶ εὐτάκτως διοικεῖται τὰ πάντα τῶ
 τ' αἰδίον τῆς διατάξεως, εἰς τὸν αὐτὸν σκοποῦ-
 θισαμένων τόπον τοῖς δέξοι καὶ νομῶν
 καιροῖς τῶ πλανητῶν, ἐχί φανεραὶ τῶ Θεῶ
 πρὸς αἴεις, καὶ τῶ ἄστρον ἐντελής διακονία,
 πειθομένη τῶ θεῶ νόμῳ; ὕψθ δ' ὄραθ, καὶ
 λαβὰθ χωρίων. ὁμαλότης δ' ἀναπνεύμα-
 ῶν πεδίων, ἀνθ Θεῶ ἁερνοίας εἶναι δεικνύ-
C ἐμόνον ἑπιπερπῆς ἢ θεῶ, ἀλλὰ καὶ ἡ χρεῖα ἐ-
 πιπερπῆς. ὕδατος δ' ἐ γῆς μέτρα καὶ ἰσῶ-
 σεις, ἰκαναὶ πρὸς τε γεωργίαν καὶ τῆς ἀντι-
 δαπῆς χρεῖας πρὸς ἀκομιδῶν, τὴν ἀρετὴν τῶ
 Θεῶ καὶ ἐμμετρον. πρὸ μῆθαιαν πῶς ἔ φαν-
 εῶς ἀποδεικνύσθω, ὅθ μὲν γδ ὕδωρ ἔχει δι-
 δεξαμένη δ' ἐ τῶ ὁμαλότης, καὶ ἀεδοῦσα
 μένη τὸ ἰκανὸν πρὸς ἀνάκτησθ τῆς γῆς, ὅθ
 θεῶ τὸ λοιπὸν εἰς τὴν θάλασσαν. ἢ δ' αὐτῶ
 λαοσα τῶ ὠκεανῶ παροδιδῶσι. καὶ ἐτι τῶ
 μῶ μὲν λέγειν, ταῦτα πάντα αὐτομάτως
D ὡς ἔτυχε γίγνεσθ. ἔ δηλῶντες ἐν ποίῳ ἰσιζο-
 ματικῶ μορφῆ χαρακτηριστικῶ τῶ αὐτο-
 ματον. ἰσῶσθω ἔδεμιαν ἔχον, ἔτε νοεῶν
 ἔτε αἰδθτῶς. μένον δ' ὅτι ἡ χθθ ὀνόματος ἐ-
 νυποσάτε περι τὰ ὅτα βομβεῖ.

Κεφ. Ζ'.

*Οτι ἄε τ' ἀκατάληπτον, τὸ δημιουργῶ καὶ πῶς εἰσθαι δὲ ἐξέ-
 καὶ ἐκ ἄλλων ἢ δ' αὐτομάτων αἰτιῶν ἐ-
 πορῶν.*

Eστι γὰρ ἀληθῶς ἐπὶ θεῶμα τὸ αὐτο-
 ματον, ἀνθρώπων ὡς ἔτυχε. ἔ ἀλογισθ